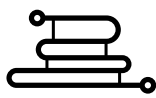

Biblioteca
PERSONA GRATA

TIM press

Biblioteka
PERSONA GRATA

Franz Kafka
DNEVNICI
Prvi svezak: 1909–1912.

Naslov izvornika
Franz Kafka
Tagebücher

© za hrvatsko izdanje
TIM press d.o.o., Zagreb
tim.press@tim-press.hr
www.tim-press.hr

Sva prava pridržana

ISBN 978-953-369-003-2 (sv. 1)
ISBN 978-953-369-004-9 (cjelina)

Franz Kafka

Dnevnici

Prvi svezak: 1909–1912.

Po rukopisnoj verziji s njemačkoga prevela

Nadežda Čačinovič

Zagreb, 2022.

Napomena prevoditeljice:

Kritička izdanja sadrže niz zbunjujućih svojstava: u tekstu se dopuštaju ponavljanja, pogreške, nejasnoće, a u ovom izdanju i nelogičan kronološki slijed zbog autorova korištenja više bilježnica u više razdoblja. Neujednačenom interpunkcijom htjelo se što vjernije prenijeti izvorni Kafkin rukopis, dnevnički su zapisi ostali neuređeni, a isječci tekstova na svojim su izvornim mjestima po vremenu nastanka. Unatoč tim ponekad zbunjujućim svojstvima, nijedan drugi tip prijevoda ne donosi toliko uzbudljive uvide. Kritička izdanja stoga su velik, a možda i nerješiv izazov za prevoditeljski proces.

Tekstualni predložak za ovo izdanje bili su Kafkini javno dostupni dnevnički zapisi, a od pomoći pri prevođenju bila su i brojna dostupna njemačka izdanja, posebice *Tagebücher 1910–1923* Fischer Taschenbuch Verlags iz 1973. te trosveščano izdanje istog izdavača iz 1994. Pratećim bilješkama željelo se čitatelju što detaljnije objasniti okolnosti nastanka ovih dnevničkih zapisa, kao i manje poznate regionalne izraze.

Prvi svezak

PRVI DIO
7

DRUGI DIO
81

TREĆI DIO
123

ČETVRTI DIO
175

ŽIVOT I DJELO FRANZA KAFKE
227

Ich schreibe das gerne bestimmt. auf Verzweigung über meinen Körper und über die Zukunft mit diesem Körper

Wenn sich die Verzweigung so bestimmt gibt so an ihren Gegenstand gebunden ist, so wie Skulptur wie von einem Plastiker, der den Ritzling setzt und vor dafür zurechnen lässt, dann ist es nicht die richtige Verzweigung. Die richtige Verzweigung hat ihr Ziel gleich und immer überholt (Bsp. diesem Ritzling nicht es sich, dass man den ersten (als wichtig man)

PRVI DIO

biti bolje nego ovdje dolje, onda jednostavno kreni gore, odmah, i ne misli na mene. Ne moraš se zasad obazirati na moje uvjerenje, uvjerenje posve slučajnog prolaznika, da ćeš se vrlo brzo vratiti i da će tad biti jako dobro ako će ovdje na bilo koji način netko stajati, netko čije lice nećeš ni pogledati, ali tko će te uhvatiti pod ruku i u obližnjem lokalu okrijepiti vinom, a onda te odvesti u svoju sobu koja, ma koliko bijedna bila, ipak između mraka i tebe ima nešto stakla. Istina je, koju mogu ponoviti pred bilo kim, ovdje dolje nam nije dobro, čak smo bijedni kao psi, no meni pomoći nema, ležao ovdje u jarku i skupljao kišnicu ili gore istim usnama pio šampanjac, nema tu razlike. Uostalom nemam čak ni izbor između tih dviju stvari, meni se nikad ne događa nešto što bi pobudilo pažnju, kako bi se i dogodilo pod svim izgrađenim ceremonijama koje su mi potrebne, a pod kojima samo mogu dalje plaziti, ništa bolji od gamadi. A u tebi međutim može biti svega, nitko ne zna što, imaš hrabrosti. Barem misliš da imaš, pa pokušaj, što zapravo riskiraš, često se, obratimo li pozornost, prepoznavemo već u licu sluge na vratima.

Kad bih samo pouzdano znao da si iskren prema meni. Već bih odavno bio gore. Kako bih samo mogao dokučiti jesi li iskren. Sad me gledaš kao da sam malo dijete, to mi nimalo ne pomaže, štoviše odmaže mi. No možda to i želiš. Pritom više ne mogu podnijeti zrak na uličici, po tome već pripadam gornjem društvu, kad obraćam pozornost grebe me u grlu, evo vidiš kašljem, pa možeš li pojmiti kako će mi biti gore. A noga kojom ću ući u dvoranu već će se preobraziti prije no što uđe i druga.

Imaš pravo, nisam iskren s tobom.

No zaborav ovdje nije prava riječ. Pamćenje tog čovjeka jednako je malo oštećeno kao i njegova mašta. No ne mogu

pomicati planine; čovjek je eto izvan našeg naroda, izvan naše ljudskosti, stalno je izmoren glađu, posjeduje samo trenutak, neprekidan trenutak nevolje, kojem ne slijedi ni iskrica trenutka uzvišenosti, stalno posjeduje samo to jedno: svoje patnje, a u cijelom krugu svijeta ne postoji ništa što bi moglo odigrati ulogu lijeka, ima samo onoliko tla koliko trebaju njegove dvije noge, samo onoliko oslonca koliko pokrivaju njegove dvije ruke, dakle toliko manje i od umjetnika na trapezu u varijeteu, a za njega su čak i objesili sigurnosnu mrežu. Nas ostale pridržavaju naša prošlost i naša budućnost, a gotovo sve nas i naša dokolica, a koliko li našeg poziva provodimo držeći ih u ravnoteži, gore i dolje. Ono što je prednost budućnosti, njezin obujam, prošlost nadoknađuje težinom, a na kraju ionako ih nije više moguće razlikovati: najranija mladost poslije postaje svijetlom kao budućnost, a kraj budućnosti smo zapravo već iskusili u našim uzdasima i ona je već prošlost. Tako se krug po čijem rubu hodamo skoro zatvara. Nama pripada samo taj krug, no pripada nam samo dok ga držimo, ako se samo jednom odmaknemo na stranu, u nekakvom zaboravu, rastresenosti, prestravljenosti, čuđenju, umoru, već nam se gubi u prostoru, do tad smo sve do nosa bili uronjeni u tijek vremena, sad se povlačimo, nekadašnji plivači, sadašnji šetači, i izgubljeni smo. Sada smo izvan zakona, nitko to ne zna, a ipak se svi prema nama ponašaju u skladu s tim.¹

---

1 Prethodne stranice su varijante različitih književnih tekstova.

6/XI 10 S time se uostalom lako mogu nositi, jer mi nije dopušteno ni jedno niti drugo i stoga nije pravilno kad se uspoređujem s tobom. Jer ti! Koliko si zapravo dugo u gradu? Pitam te koliko si dugo u gradu. Pet mjeseci. No već ga dobro poznajem. Znaš, nisam si dao mira. Kad se tako osvrnem ne znam je li noći uopće bilo i sve mi se čini, možeš li zamisliti, kao jedan dan i bez razlika u razdobljima dana, čak ni po svjetlosti

---

6 XI 10

Predavanje jedne *madame* Chenu o Mussetu². Ima tu židovsku žensku osobinu mljackanja, nakon svih priprema francuski razumijem i u zakučastoj anegdoti, sve do pred sam zaključak, koji bi trebao preživjeti na ostacima te anegdote, pa se francuski pred našim očima gasi, možda smo se do tada previše bili napinjali, ljudi koji razumiju francuski odlaze prije kraja jer su već čuli dovoljno, a drugima to nikako nije dovoljno, akustika dvorane koja više pogoduje kašljanju u ložama nego izgovorenoj riječi; večera kod Rachel – ona čita Racinea: *Fedra s Mussetom*, knjiga leži na stolu između njih, na kojem je uostalom još puno toga. Konzul Claudel,³ sjajem u očima koje široko lice prihvaća i odražava ga, stalno se hoće oprostiti, pojedinačno mu to i uspijeva no ne i općenito, jer kad se s nekim pozdravi eto nekog novog, a onaj koji se već oprostio opet staje u red. Iznad pozornice za predavanja je galerija za orkestar. Smeta svakakva buka. Konobar iz hodnika. Gosti u svojim sobama, glasovir, u daljini gudački orkestar, lupanje čekićem

---

2 Marguerite A. Chenu gostovala je početkom studenoga 1910. u Hotelu Palace. Njezino drugo predavanje bilo je posvećeno Alfredu de Mussetu.

3 Pjesnik Paul Claudel (1868–1955) bio je od 1909. do 1911. francuski generalni konzul u Pragu.

Karlova¹⁷ navika da sve ponavlja u istom tonalitetu. Nekom izlaže priču iz svoje trgovine, doduše ne s toliko detalja da bi priču prekinuli, no ipak u polaganom i već zbog toga temeljitom načinu, kao priopćenje koje ne želi biti ništa drugo i koje se skida s dnevnog reda kad je završeno. Prođe neko vrijeme s nekom drugom stvari, on iznenada nalazi prijelaz u svoju priču i izvlači je u njezinoj staroj formi, gotovo bez dopune, ali i gotovo bez ispuštanja, bezazlenošću čovjeka koji po sebi ide s vrpcom koju su mu podmuklo prikopčali na leđa. Mojim je roditeljima pak posebno drag, više osjećaju nego što primjećuju njegove navike – pa mu zbog toga oni, prije svega moja majka, nesvjesno dopuštaju ta ponavljanja. Kad se neku večer čini da nekako ne dolazi trenutak za ponavljanje priče, onda je tu majka, ona sama pita i to s radoznalošću koja ne prestaje ni nakon postavljenog pitanja, kako bi se očekivalo. A majka još večerima lovi priče koje su već ponovljene i ne bi se mogle povratiti punom snagom. No Karlova navika toliko prevladava da često ima snagu potpuno se opravdati. Nijedan čovjek ne dolazi toliko redovito da bi pojedinim članovima obitelji pričao nešto što se u osnovi tiče svih. Priča se onda mora ponovno ispričati u slučajevima kad se obiteljski krug polako povećava za po jednu osobu onoliko puta koliko ima osoba. A kako sam ja jedini koji je prepoznao tu Karlovu naviku, obično sam i onaj koji će priču čuti prvi, i onda pri ponavljanju imam tek sitno zadovoljstvo u potvrđivanju vlastitog zapažanja.

Zavist zbog navodnog Baumova uspjeha, kojeg ipak toliko volim. Pritom osjećaj da usred tijela imam klupko koje se brzo namotava beskonačnim brojem konaca koji dolaze s rubova mog tijela.

---

17 Karl Hermann, Kafkin šogor.

Löwy – moj otac o njemu: onaj tko leže s psima, budi se s buhama. Nisam se mogao dobro suzdržati i rekao sam nešto nesređeno. Na to otac izrazito mirno (doduše nakon dugačke stanke ispunjene drugim stvarima): „Znaš da se ne smijem uzrujavati i da me treba čuvati. Nemoj mi stoga dolaziti s takvim stvarima. Uzbudjenja imam dovoljno, savršeno dovoljno. Ostavi me dakle s takvom pričom.“ Ja kažem: „Trudim se suzdržati se“ i kod oca uvijek u takvim krajnjim trenucima postoji mudrost od koje mogu pojmiti samo jedan izdisaj.

Smrt Löwyjeva djeda, čovjeka široke ruke koji je govorio nekoliko jezika, putovao duboko u Rusiju i koji je jedne subote odbio jesti kod nekog čudotvornog rabina u Jekatarinoslavu jer je zbog duge kose i šarene marame sina toga rabina posumnjao u pobožnost te kuće. Krevet je bio postavljen usred sobe, posuđeni su svijećnjaci za prijatelje i rodbinu, soba je dakle bila puna svjetla i dima od svijeća. Četrdesetak muškaraca stajalo je cijeli dan oko kreveta kako bi se uzdigli smrću pobožnog čovjeka. Bio je pri svijesti sve do kraja i u pravom je trenutku s rukom na prsima počeo izgovarati molitve predviđene za takav trenutak. Dok se patio i nakon njegove je smrti baka, koja je cijelo vrijeme bila sa ženama okupljenima u susjednoj sobi, plakala, no bila i posve mirna jer je zapovjeda da se onome koji umire smrt olakša koliko je god moguće. Preminuo je usred vlastite molitve. Mnogi su mu zavidjeli na takvoj smrti nakon pobožnog života.

Praznik Pashe.¹⁸ Udruženje bogatih Židova iznajmljuje pekarnicu, njegovi članovi preuzimaju poslove izrade tzv. 18-minutne mace¹⁹ za glave obitelji: donošenje vode, košerizacija, miješenje, rezanje, bušenje rupa.

5. XI 11   Jučer spavao nakon *Bar Kohbe*.
od 7 s Löwyjem, pročitao očevo pismo. Navečer kod Bauma.

Želim pisati uza stalan drhtaj na čelu. Sjedim u svojoj sobi u glavnom središtu buke cijelog stana. Čujem sva vrata kako lupaju, tom bukom sam samo spašen od slušanja koraka onih koji kroz njih prolaze, čujem čak kako se zatvaraju vratašca štednjaka u kuhinji. Otac otvara vrata moje sobe i prolazi vukući halju za sobom, iz peći u susjednoj sobi vadi se pepeo, Valli preko predsoblja vičući u neodređeno kao da je na pariškoj uličici ispituje je li očev šešir već očišćen, prijateljsko šištanje samo povećava urlanje glasa koji odgovara. Vrata stana se otvaraju, i galame kao prehladeno grlo, pa se dalje otvaraju s kratkim pjevom ženskog glasa i završavaju tupim muškim udarom koji zvuči najbezbobzirnije. Otac je otišao, sad počinje nježnija raspršena beznadna buka, vođena glasovima dvaju kanarinaca. Već sam ranije mislio o tom, no kod kanarinaca mi opet pada na pamet ne bih li trebao barem malo otvoriti vrata, otpuzati poput zmije i tako s poda zamoliti moje sestre i njihovu gospodičnu za mir.

Gorčina koju sam osjetio jučer navečer kad je Max kod Bauma pročitao moju malu automobilsku priču. Zatvorio

---

¹⁸ Židovski praznik u spomen izlaska iz Egipta.

¹⁹ Beskvasni židovski kruh.

sam se protiv svih i protiv priče sam doslovno stisnuo bradu na grudi. Nesređene rečenice te priče s rupama kroz koje mogu proći objema rukama; jedna rečenica zvuči visoko, druga nisko kako se već pojavi; jedna se rečenica tare o drugu kao jezik uza šuplji ili lažni zub; jedna rečenica nadolazi s tako sirovim početkom da se cijela priča nađe u neugodnom čuđenju; ulijeće pospano oponašanje Maxa (smanjivanje predbacivanja – poticanje), ponekad izgleda kao prvih četvrt sata tečaja plesa. Sebi to objašnjavam time kako imam premalo vremena i mira, da bih iz sebe izdigao sve mogućnosti svog talenta. Stoga na vidjelo uvijek dolaze samo prekinuti počeci, primjerice automobilska priča. Kad bih jednom mogao napisati veću cjelinu, lijepo oblikovanu od početka do kraja, onda se priča nikad ne bi mogla od mene razdvojiti do kraja i mogao bih mirno i otvorenih očiju kao krvni srodnik jedne zdrave priče slušati njezino čitanje, no ovako kako je sada, svaki komadić priče luta uokolo bez zavičaja i tjera me u suprotnom smjeru. – Pritom bih i mogao biti zadovoljan, kad bi to objašnjenje bilo točno.

Izvedba Goldfadenova *Bar Kohbe*.

Pogrešno shvaćanje tog komada u cijeloj dvorani i na pozornici. Za gospođu Tschissik sam imao kiticu cvijeća s pričvršćenom ceduljom na kojoj je zapisana zahvalnost i čekao sam trenutak kad bih je mogao predati. No predstava je počela kasno, glavni prizor gospođe Tschissik bio mi je obećan tek za 4. čin, iz nestrpljivosti i straha da bi cvijeće moglo uvenuti s poslužiteljem sam ga već tijekom 3. čina (bilo je 11 sati) dao otpakirati, sad je ležalo sa strane na jednom stolu, kuhinjsko osoblje i nekoliko prljavih stalnih gostiju uzimali su ga u ruke i mirisali, mogao sam samo zabrinut i ljutit gledati što rade, ništa drugo, volio sam gospođu Tschissik za vrijeme njezina glavnog prizora u

sad mogu priznati), i koju je Max proglasio svojim najboljim portretom jer je osim sličnosti oko očiju i usta imala plemenite, suzdržane crte, koje su baš u pravoj mjeri naglašene tamnim bojama. Ako bi vas se za to pitalo, ne biste to mogli poreći. Nakon te skice slikar je kod kuće radio na svojim litografijama tako što se, nižući ih jednu za drugom, trudio što više udaljiti od prirodne pojave, a da pritom ne samo ne povrijedi svoju umjetničku formu, nego joj se svakim potezom i sve više približi. Tako je primjerice uho izgubilo svoje ljudske zavoje i naglašeni rub, i pretvorilo se u udubljeni polukružni vrtlog oko maloga tamnog otvora. Maxova koščata brada, oblikovana već od uha, izgubila je svoje jednostavne obrise bez obzira na to koliko se oni činili neophodnima, i tako se pomalo stara istina promatraču pretvarala u novu. Kosa se pretapala u čvrste, razumljive obrise i ostala ljudska kosa, iako ju je slikar zanijekao. Umjetnik je od nas zahtijevao razumijevanje tih preobrazbi, a zatim je, samo usput, ali s ponosom, ukazao na to kako sve u tim listovima ima značenje te kako je čak i ono slučajno, zbog svog učinka na sve što je uslijedilo, na kraju postalo neophodno. Tako je pored glave prolazila uska, blijeda mrlja od kave, gotovo cijelom slikom, uklopljena, uračunata i više se nije smjela ukloniti da se ne naruše proporcije. Na nekom drugom listu lijevo u uglu nalazila se velika rasuto istočkana, plava, jedva primjetna mrlja – ta je mrlja bila unesena čak i namjerno, zbog slabog osvjetljenja koje je njome prelazilo preko slike, u kojem je slikar tako nastavio sa svojim radom. Njegov su sljedeći cilj prije svega bila usta, na kojima se već nešto bilo dogodilo, ali ne dovoljno, a zatim je u preobrazbu trebalo uvući nos, a na Maxovu pritužbu kako se litografija na taj način sve više udaljuje od lijepe skice u boji primijetio je da nikako nije isključeno da će joj se ipak ponovno približiti. U svakom se slučaju nije mogla

zanemariti sigurnost s kojom je slikar u svakom trenutku razgovora pokazivao povjerenje u nepredvidljivost svojih zamisli, i već je to povjerenje njegov umjetnički rad s punim pravom pretvaralo u nešto gotovo znanstveno. – Kupio dvije litografije, *Prodavačica jabuka* i *Šetnja*

Jedna od prednosti vođenja dnevnika jest ta, što čistom smirenošću postajemo svjesni promjena kojima smo neprekidno podređeni, koje uglavnom smatramo prirodanima, naslućujemo ih i priznajemo, no i koje nesvjesno nijećemo ako iz takvog priznanja dobivamo nadu ili mir. U dnevniku nalazimo dokaze kako smo, čak i u stanjima koja se danas čine nepodnošljivima, živjeli, gledali oko sebe i zapisivali zapažanja, ova se dakle desnica kretala kao i danas kada smo, doduše zbog mogućnosti uvida u tadašnje stanje, pametniji, no baš zbog toga moramo i više priznavati neustrašivost našega tadašnjeg truda koja se zadržala unatoč potpunom neznanju.

Zbog Werfelovih pjesama cijelo sam jučerašnje prijepodne glavu imao kao ispunjenu parom. Na trenutak sam se prestrašio da će me oduševljenje bez zastoja povući u besmisao.

Jučer mučan razgovor s Weltschom.³⁵ Moji su uznemireni pogledi sat vremena letjeli po njegovu licu i vratu. Zbog iskrivljenosti lica uzbuđenjem, slabošću i nedostatkom mišljenja, nisam bio posve siguran hoće li naš odnos, nakon

---

³⁵ Felix Weltsch (1884–1964), filozof, knjižničar i publicist, veliki Kafkin i Brodov prijatelj.

što napustim sobu, ostati trajno poremećen. Odahnuo sam vani na kišnom vremenu prikladnom za tihu šetnju, i onda jedan sat zadovoljno čekao M. ispred Orijenta. Takvo čekanje s polaganim gledanjem na sat i ravnodušnim hodanjem gore-dolje skoro mi je jednako ugodno kao i ležanje u naslonjaču ispruženih nogu i s rukama u džepovima hlača. (U polusnu se čini da ruke uopće više nisu u džepovima, nego kao da šake leže na bedrima)

---

24. XII (1911) ned. Jučer je kod Bauma bilo veselo. Bio sam tamo s Weltschom. Max je u Breslauu. Osjećao sam se slobodan, svaki sam pokret mogao izvesti do kraja, odgovarao sam i slušao kako treba, stvarao najveću buku, a ako sam jednom i rekao neku glupost nije se pretvorila u glavnu stvar, nego je odmah otplovila. Takav je bio i put kući po kiši s Weltschom, unatoč lokvama, vjetru i hladnoći tako je brzo prošao, kao da smo se vozili. Obojici je bilo žao što smo se morali oprostili.

Kao dijete osjećao sam strah, a ako ne strah onda nelagodu, kad bi moj otac, što je kao poslovni čovjek često radio, govorio o Zadnjem ili *Ultimu*. Kako nisam bio radoznao, a kad bih nekad postavio pitanje zbog polaganog razmišljanja nisam mogao obraditi odgovor dovoljno brzo, a i zato što je jednom probuđena slaba znatiželja već bila zadovoljena pitanjem i odgovorom bez da još traži i smisao, izraz Zadnji ostao mi je mučna tajna kojoj se zbog povećane pozornosti pridružio i izraz *Ultimo*, iako nikad tako snažno. Zlo je bilo i to što taj Zadnji, kojeg su se tako dugo strašili, nikad nije mogao biti do kraja prevladan jer bi prošao bez posebnih znakova, pa čak i bez posebne pozornosti, a to da uvijek dolazi nakon isteka trideset dana primijetio sam tek puno

nekom malom narudžbom i odgodim smoking, i ostao pod majčinim prigovorima kao zauvijek umoran – sve mi se događalo zauvijek – i spriječen u pristupu djevojkama, elegantnim nastupima i plesnim zabavama. Zbog radosti koja me pritom obuzimala, osjetio sam se jadno, a osim toga sam se i strašio da sam pred krojačem ispao smiješan kao nijedan od njegovih klijenata dotad.

---

3. I 12 Puno čitao *Neue Rundschau*.⁵³ Početak romana *Goli čovjek*,⁵⁴ pomalo pretanka jasnoća što se tiče cjeline, u pojedinostima nepogrešivo. Hauptmannov *Bijeg Gabriela Schillinga*. Oblikovanje čovjeka. Poučno i po dobrom i po lošem.

Silvestrovo. Imao sam namjeru poslijepodne čitati Maxu iz dnevnika i veselio sam se tome, ali nisam uspio. Nismo bili osjećajno usklađeni, to sam poslijepodne u njemu naslućivao proračunatu uskoću i naglost, skoro i nije bio moj prijatelj, no ipak sam se nekako svladao kako bih sebe vidio njegovim očima, kako uvijek iznova beskorisno listam po svescima i to sam listanje gore-dolje, pri čemu su se u prolazu uvijek ispočetka pokazivale iste stranice, smatrao odvratnim. U toj obostranoj napetosti bilo je naravno nemoguće pisati, i ona jedna loša stranica R. i S.-a⁵⁵ koju smo proizveli uz uzajamni otpor samo je dokaz Maxove energije. Silvestrovo kod Čade.⁵⁶ Nije bilo tako strašno jer

---

53 Časopis *Novi pregled*.

54 Autor Emil Strauss.

55 *Richarda i Samuela*.

56 Restoran u gradskom parku, ponovno otvoren 1910, vodio ga je Karl Čada.

su Weltsch, Kisch⁵⁷ i još jedan donijeli svježu krv tako da sam se na kraju, doduše samo u okviru tog društva, opet zbližio s Maxom. U gužvi na Grabnu sam mu, bez da sam to primijetio, stisnuo ruku i onda sam, stišćući svoje tri bilježnice uza sebe, koliko se sjećam, ponosno otišao ravno kući

---

Plamenovi koji su se u jednoj uličici oko kotla pred novogradnjom uzdizali u obliku paprati.

U meni se sasvim dobro može razabrati usredotočenost na pisanje. Kad je mom organizmu postalo jasno da je pisanje najplodnija sklonost moga bića, sve se potisnulo u tom smjeru i ispraznilo druge sposobnosti, koje su bile usmjerene na radosti spola, hrane, pića, filozofskog promišljanja i glazbe. U svim sam tim područjima smršavio. To je bilo neophodno, moje su ukupne snage bile tako male jer su samo sabrane mogle barem napola poslužiti toj svrsi pisanja. Tu svrhu nisam naravno pronašao samostalno i svjesno, našla se sama i sada je ometena samo tim uredom, i to dobrano. No u svakom slučaju, ne smijem tugovati što ne mogu podnijeti nijednu ljubavnicu, ili što se u ljubav razumijem skoro onoliko koliko u glazbu i moram se zadovoljiti najpovršnijim dosezima, što sam na Silvestrovo večerao repu i špinat i uz to popio $\frac{1}{4}$ Ceresa⁵⁸ i što u nedjelju nisam mogao prisustvovati Maxovu čitanju njegova filozofskog rada – povezanost svega toga je jasna. Dakle trebam samo izbaciti rad u uredu iz te skupine kako bih, jer je moj razvitak sad dovršen i koliko vidim ne moram

⁵⁷ Felix Weltsch i Egon Erwin Kisch, u više se navrata spominju u *Dnevnici*.

⁵⁸ Voćni sok.

više ništa žrtvovati, mogao započeti svoj stvarni život u kojem će moje lice kroz napredak mog rada moći ostarjeti na prirodan način.

Zaokret do kojeg se dolazi u razgovoru kad se najprije naširoko razgovara o brigama najosnovnije egzistencije, a nakon toga se, ne baš s prekidom ali naravno ni ne razvijajući se iz prethodnoga, dolazi do toga kad i gdje ćemo se idući put sresti i koje okolnosti pritom treba uzeti u obzir. Ako se taj razgovor još i okonča stiskom ruke, razilazimo se s čvrstom vjerom da postoji čist i čvrst sklop naših života, i s poštovanjem za to.

U autobiografiji nije moguće izbjeći da se vrlo često ondje gdje bi u skladu s istinom trebalo pisati „jednom“, stavlja „često“. Jer uvijek ostaje svijest kako je sjećanje izneseno iz mraka, koji je razbijen riječju „jednom“, nije potpuno pošteđeno riječju „često“, ali je barem očuvano u pogledu pisca i prenosi ga dalje u dijelove svijeta koji možda nisu pronađeni u njegovu životu, ali mu daju zamjenu za one koje više ne dotiče u sjećanju, čak ni u slutnjama.